

УДК 332.1:336.72:330.341.1

ОЦІНКА ВПЛИВУ ПОДАТКОВОГО НАВАНТАЖЕННЯ НА ІННОВАЦІЙНО-ІНВЕСТИЦІЙНИЙ РОЗВИТОК РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

Пасенко В.М., викладач

Черкаський державний технологічний університет

В данной статье проведена оценка влияния налоговой нагрузки на инновационно-инвестиционное развитие региона (на примере Черкасского региона), исследована взаимосвязь налоговых и инвестиционных (налоговых инновационных) процессов в разрезе регионов.

In given clause the carried out(spent) estimation of influence of tax loading on innvation-investion development of region (on an example of the Cherkassk region), is investigated interrelation tax ò investment (tax innovation) processes in a cut(section) of regions.

Вступ. У процесі виконання своїх, насамперед фіскальних, функцій система оподаткування тісно взаємодіє із суб'єктами господарської діяльності, які є основними платниками податків в регіоні. Характер взаємозв'язків податкової та господарської діяльності досить складний. З одного боку, податкові процеси відчутно впливають на фінансово-економічний стан підприємств (величину прибутку, обсяги оборотних коштів, можливість вести активну інвестиційну та інноваційну діяльність тощо), з іншого – особливості суб'єктів господарювання (форма власності, конкурентоспроможність, рентабельність виробництва, зміна обсягів вироблених товарів чи послуг тощо) активно впливають на формування бази оподаткування і, відповідно, на обсяги податкових надходжень.

Аналізуючи вплив системи оподаткування на функціонування суб'єктів господарської діяльності, необхідно відзначити таку її особливість, як значна диференціація обсягів податкових надходжень та рівня податкового навантаження на підприємства різних видів економічної діяльності.

Перед сучасною податковою системою України стоїть складне завдання як по забезпеченню наповнення Державного та місцевих бюджетів для здійснення державою своїх функцій, так і по стимулюванню розвитку суб'єктів господарювання, адже якщо будуть багатими платники податків, буде багатою і держава. Ці положення обумовлюють актуальність обраної теми дослідження. Разом із тим, в умовах впровадження ринкових відносин, постає необхідність зростання інвестицій в економічну сферу. Оскільки одним з основних завдань держави є забезпечення доходної частини бюджету, то на фоні зниження обсягів виробництва назріла необхідність виведення підприємств із кризового стану та створення нових перспективних підприємств за рахунок підвищення інвестиційної активності.

Аналіз останніх джерел. Аналіз останніх публікацій показує, що даний напрямок у науковій сфері є актуальним, про що свідчать численні дослідження провідних науковців України, серед яких Шульга Г.Ю., Замасло О.Т., Мірчев О.В., Мітюков І.О., Кириленко О.П., Каламбет С.В., Кравченко В.І., Кириленко О.П., Луніна І.О., Мельник П.В., Чугунов І.Я. та ін.

Метою даної статті є дослідження впливу податкового навантаження на інноваційно-інвестиційний розвиток регіону.

У вітчизняній літературі загальноприйнятими є два основні показники визначення рівня податкового навантаження:

- а) співвідношення обсягів податкових надходжень і величини ВВП;
- б) співвідношення обсягів податкових надходжень і прибутку підприємств [1, с. 75, 2, с. 88, 3, с. 112, 4, с. 86].

Перший показник здебільшого використовується під час аналізу загального рівня податкового навантаження окремих країн, другий – під час оцінки податкового навантаження видів економічної діяльності окремих галузей та підприємств. На нашу думку, вивчаючи рівень податкового навантаження, необхідно враховувати конкретні завдання і умови дослідження, що обумовлює використання й деяких інших показників. Зокрема, визначаючи рівень податкового навантаження регіонів і видів економічної діяльності, доцільно розрахувати співвідношення обсягів податкових надходжень і валової доданої вартості (далі – ВДВ) та ін.

Аналіз міжгалузевих відмінностей рівня податкового навантаження на суб'єктів господарської діяльності області був би некоректним без урахування впливу на них пільгового оподаткування. Співвідношення обсягу втрат від надання податкових пільг і ВДВ свідчить, що державна податкова політика стосовно окремих видів економічної діяльності має викривлений характер, з відсутністю послідовності та логіки. Адже кінцевий результат економічної діяльності (щодо промисловості, торгівлі, фінансової діяльності та ін.) – обсяг ВДВ – явно не відповідає заходам держави щодо їхнього податкового стимулювання через надання податкових пільг. Навіть певне покращення цього співвідношення в

останні роки не змінює негативної в цілому практики віднесення окремих видів економічної діяльності у привілейоване становище.

Досліджуючи особливості податкового навантаження у територіальному аспекті, необхідно відзначити набагато нижчий його рівень в адміністративних районах порівняно з містами обласного підпорядкування. На нашу думку, це зумовлено, по-перше, значно меншою кількістю прибуткових підприємств в адміністративних районах (і відповідно меншими обсягами податку на прибуток підприємств), по-друге, меншою в цілому потужністю цих підприємств, що впливає на загальні обсяги податкових надходжень у регіонах, де вони розміщені. Ці висновки, зокрема, підтвердив порівняльний аналіз впливу промисловості на загальні обсяги податкових надходжень у адміністративних районах і містах: величина коефіцієнта кореляції становила відповідно 0,479 та 0,970.

Другим важливим аспектом дослідження впливу системи оподаткування на функціонування господарських об'єктів є аналіз взаємозв'язку податкових процесів із фінансовими результатами діяльності підприємств. У більшості робіт, де розглядалися окремі сторони цього питання, було зазначено, що система оподаткування істотно впливає на функціонування та ділову активність суб'єктів господарювання і здебільшого у негативному напрямі [5, с. 7, 6, с. 18].

Важливим напрямом взаємодії податкових і господарських процесів є вплив системи оподаткування на інвестиційну діяльність підприємств. Загальними особливостями інвестиційної діяльності в Черкаській області є, по-перше, стабільне зростання обсягів інвестування в останні роки (за винятком 2000 року). Така тенденція підвищення обсягів інвестицій в основний капітал спостерігалася в цей період і в цілому по країні. Другою особливістю є провідна роль одного виду економічної діяльності, зокрема промисловості, в освоєнні інвестицій. На неї припадає понад половини всіх інвестицій; серед інших видів економічної діяльності можна виділити хіба що транспорт і зв'язок (21,1 % усіх інвестицій).

Проведений аналіз свідчить про неоднозначний характер впливу податкових чинників на інвестиційну діяльність. У цілому по області величина коефіцієнта кореляції становить + 0,264, але з окремих видів економічної діяльності вона коливається у дуже великих межах: у промисловості (+ 0,297), на транспорті і зв'язку (+ 0,597) та в торгівлі (+ 1,000) вона позитивна, у сільському господарстві (мінус 0,865) та будівництві (мінус 0,800) має від'ємний знак.

Цікавим є співвідношення обсягів освоєних інвестицій та величини наданих податкових пільг. Хоча в цілому показник кореляції незначний та має від'ємний знак, по окремих видах економічної діяльності він є принципово відмінним. Зокрема, у промисловості він становить + 0,495, на транспорті і зв'язку – + 0,926, що свідчить про певний стимулюючий вплив системи оподаткування на розвиток цих галузей.

Серед видів податків найбільш активно на інвестиційні процеси впливають ПДВ і податок на прибуток підприємств.

Дослідження взаємозв'язку податкових та інвестиційних процесів у розрізі регіонів виявили в цілому позитивну кореляцію обсягів наданих податкових пільг і обсягів освоєних інвестицій, що свідчить про певний стимулюючий вплив системи оподаткування на соціально-економічний розвиток регіонів. Навіть зважаючи на високий рівень територіальної диференціації в обсягах наданих інвестицій, кореляція цих процесів дуже значна.

Як свідчить таблиця 1 [7,8], величина коефіцієнта кореляції рівня податкового навантаження на господарство регіону та обсягів інвестицій на 1-го жителя становить 0,975; такий же порядок цифр і щодо впливу податкового навантаження окремих видів податків. Крім того, важливо відзначити схожий характер: взаємозв'язку процесів інвестування з інтенсивністю пільгового оподаткування, а також впливу податкової діяльності на пов'язані з інвестуванням інші види діяльності – виконання будівельно-монтажних робіт і введення в дію основних засобів.

Таблиця 1

**Взаємозв'язок податкових та інвестиційних процесів у регіонах Черкаської області
(за величиною коефіцієнта кореляції)**

Податкові чинники	Обсяг інвестицій в основний капітал на 1 жителя регіону	Обсяг виконання будівельно-монтажних робіт на 1 жителя регіону	Обсяг введення в дію основних засобів на 1 жителя регіону
1	2	3	4
Обсяг податкових надходжень на 1 жителя – всього	0,975	0,964	0,898
У т.ч. податок на прибуток підприємств	0,964	0,951	0,876

Продовження табл. 1

1	2	3	4
Податок з доходів фізичних осіб	0,911	0,901	0,880
Плата за землю	0,479	0,454	0,529
ПДВ	0,985	0,976	0,898
Акцизний збір	- 0,072	- 0,085	0,006
Місцеві податки і збори	0,533	0,529	0,481
Неподаткові надходження	0,439	0,441	0,448
Обсяг податкових пільг на 1 жителя	0,980	0,972	0,887

* Розраховано за матеріалами ДПА у Черкаській області та за матеріалами Головного управління статистики у Черкаській області.

Іншим напрямом взаємодії податкових і господарських процесів, який тісно пов'язаний з інвестиційною діяльністю, є вплив системи оподаткування на інноваційну діяльність підприємств.

Основними напрямками інноваційної діяльності в Черкаській області, та й у країні в цілому, є освоєння виробництв нових видів продукції та впровадження нових технологічних процесів. Необхідно відзначити складну динаміку цих процесів, при значному переважанні першого з них.

Аналіз даних у табл. 2 дозволяє зробити висновок про негативний вплив податкових чинників на інноваційну активність підприємств [7,8].

Таблиця 2

Вплив системи оподаткування на інноваційну діяльність промислових підприємств Черкаської області (за величиною коефіцієнта кореляції)*

Види інноваційної діяльності	Обсяг податкових надходжень		Податкове навантаження		Обсяг надання податкових пільг	
	всього	у промисловості	всього	у промисловості	всього	у промисловості
Освоєння виробництв нових видів продукції	- 0,065	- 0,323	- 0,453	- 0,793	- 0,930	- 0,914
Впровадження нових технологічних процесів	- 0,719	- 0,599	0,018	- 0,415	0,647	0,615
Всього	- 0,164	- 0,403	- 0,377	- 0,740	- 0,935	- 0,919

* Розраховано за матеріалами ДПА у Черкаській області та Головного управління статистики у Черкаській області.

Практично всі показники кореляції показують зворотний зв'язок податкових та інноваційних процесів. Певним винятком із загальної закономірності є позитивний вплив надання податкових пільг на впровадження технологічних процесів, але, зважаючи на поступове „згасання” цього виду інноваційної діяльності в області, цей вплив можна вважати несуттєвим.

Проведений аналіз у розрізі регіонів Черкаської області також свідчить про незначний вплив податкової діяльності на інноваційні процеси. Доцільно відзначити великі територіальні відмінності у масштабах інноваційної діяльності. Майже 75 % усіх інновацій (126 із 186) були здійснені у м. Черкаси, причому такі відмінності були характерні для обох основних напрямів – освоєння виробництва нових видів продукції та впровадження нових технологічних процесів. Про недосконалість податкового механізму регулювання та стимулювання інноваційної діяльності підприємств свідчить табл. 3 [7, 8]. Проведений аналіз показав, що вплив податкової діяльності на інноваційні процеси в регіонах області має дуже незначний та стабільний характер.

Таблиця 3

**Вплив податкової діяльності на інноваційні процеси у регіонах Черкаської області
(за величиною коефіцієнта кореляції)**

Податкові чинники	Кількість освоєних виробництв нових видів продукції	Кількість впроваджених нових технологічних процесів	Всього інновацій
Обсяг податкових надходжень на 1 жителя – всього	0,111	0,129	0,112
У т.ч. податок на прибуток підприємств	0,126	0,135	0,126
Податок з доходів фізичних осіб	0,280	0,294	0,281
Плата за землю	0,669	0,679	0,670
ПДВ	0,002	0,017	0,002
Акцизний збір	0,242	0,252	0,242
Місцеві податки і збори	0,722	0,729	0,723
Неподаткові надходження	0,763	0,767	0,764
Обсяг податкових пільг на 1 жителя	0,060	0,080	0,061

* Розраховано за матеріалами ДПА у Черкаській області та Головного управління статистики у Черкаській області.

Висновки. Узагальнюючи проведені вище дослідження, необхідно зазначити, що вплив системи оподаткування на суб'єкти господарської діяльності в області в цілому є негативним. Певним підтвердженням цього є результати обстеження ділової активності підприємств України, які щорічно проводяться фахівцями НДІ статистики Держкомстату України шляхом анкетування керівників підприємств [9].

ЛІТЕРАТУРА

1. Білостоцька В.О., Островецький В.І. Податкове навантаження в Україні // Фінанси України. – 2002. – № 12. – С. 75-79.
2. Ковальчук К.Ф., Рева Т.М. Податковий менеджмент на промисловому підприємстві // Фінанси України. – 2001. – № 5. – С. 87-94.
3. Мельник П.В. Розвиток податкової системи в перехідній економіці. – Ірпінь: Академія ДПС України, 2001. – 362 с.
4. Шабліста Л.М. Податки як засіб структурної перебудови економіки / Інститут економіки НАН України. – К., 2000. – 217 с.
5. Захарченко В., Кузьміна Т. Хозяйственная деятельность предприятий в условиях действующей налоговой системы // Економіка. Фінанси. Право. – 2001. – № 3. – С. 6-11.
6. Литвиненко Я. Система оподаткування малого підприємства як чинник підвищення ефективності його діяльності // Економіка. Фінанси. Право. – 2002. – № 4. – С. 17-21.
7. www.sta.gov.ua – офіційний сайт Державної податкової адміністрації України.
8. www.stat.cherkassy.ua – офіційний сайт Головного управління статистики у Черкаській області.
9. www.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Державного комітету статистики України.